

MED41 Římské právo a jeho dědictví v mediteránní oblasti

(římské právo po roce 476 n. l.)

8. přednáška – teze

Langobardi

JUDr. Miroslav Frýdek

©

Langobardi

- Langobardi vstupují na konci 6. stol. na území římského impéria jako dobyvatelé.
 - Jejich hlavní sídla se rozprostírala v:
 - Lombardii
 - v severoitalské nížině
 - střední a jižní Itálii (do Spoleta a Beneventa)
 - centrem a „hlavním městem“ se stává Pávie
 - Hlavní centrum Langobardů v severní Itálii byly oblasti s největším množstvím vlivů, tradic, kultur v pozdní antice:
 - vedle sebe zde žili ariáni a katolíci
 - zůstaly zde zákony římské, ale také sem proniklo, v důsledku ovládnutí této části, byzantské zákonodárství (Corpus iuris civilis)
 - do severní Itálie vstupují Langobardi 50 let po pádu vlády Ostrogótů (v roce 535). Ostrogótský vliv zde nepřetrval, žádné pozůstatky hegemonie velkého národa, jen „směs“ menšin a jejich tradice.
 - Dlouhou dobu se bránili jak romanizaci, tak i christianizaci ze strany římského biskupa.
 - Langobardi se nejdříve přiklonili k ariánské formě křesťanství, římskému křesťanství přestoupili až za pontifikátu Řehoře Velikého.
 - Církev u Langobardů nezískala monopol nositelky kultury a učitelky národa → tuto funkci zastávali langobardští králové. Do běžného života a následně do života právního pronikla zejména pasáž o králi Šalamounovi, která ospravedlňuje vraždu na příkaz krále → jedná se o jediný citát z Bible v zákoníku (blížeji viz. charakter zákoníku).
-

Edictus Rothari

- Je nejstarší dochovaný langobardský zákon. Tento zákon je datován do roku 643.
 - Jeho autorem je král Rothari a jde o tzv. královské právo → král nechal, za pomoci stařešinů, sepsat obyčeje a přidal nové normy.
 - V prologu tohoto zákoníku král píše, že smyslem tohoto zákoníku je reformovat dosavadní obyčejové langobardské právo.
 - Král Rothari uvozuje zákoník následovně:

Prologus: Ego in Dei nomine Rothari, vir excellentissimus et septimodecimus rex genus Langobardorum regni mei in provincia Italiae Langobardorum.....
 - Tento zákoník nevykazoval žádné hlubší stopy christianizace práva.
 - Inspiraci Rothari hledal spíše než u křesťanství v Justiniánské kodifikaci → Rothari převzal celé pasáže, kterými reformoval dosavadní obyčeje. Však Pavie je místo, kde se na „západě“ našel jediný exemplář Corpus iuris civilis.
-

Charakteristika zákoníku:

- Za každé jednotlivé porušení práva je uvedena příslušná pokuta (sazebník pokut).
- Procesní předpisy jsou ryze germánské → jsou zachovány přísahy dvanácti mužů a boží soud.
- Právní jazyk (zákoník je sepsán v latině) nedosahuje přesnosti a dokonalosti latinského právního textu. Rothari zachovává tradiční právní termíny a vkládá je přímo do latinského textu zákoníku.
- Podle římskoprávního vzoru je řešeno:
 - Kupní smlouva (vulgární právo)
 - Náhrady nákladů léčení
 - Nabývání pozemků
 - Padělání listin
- Edikt obsahoval právně-politické úvahy o míře trestu (není to vliv křesťanství).
- To, co Rothari nechal zapsat z negermánského práva, je čerpáno z celkového kulturního rámce osídlené krajiny.
- Instituty pocházející z církevního učení a potřeby církve: církevní budovy oplývají právem azylu (ale i královský dvůr je místem azylu).
- Rothariho zákonodárné dílo bylo uvedeno v účinnost aktem lidového shromáždění.
- Jako tzv. královské právo měl zákoník upevnit nově vznikající germánsko-anticko-křesťanský způsob vlády.

➤ Více než o církvi se v něm hovořilo o královské moci → klerikům není věnován ani jeden titul. Úředníkům a personálu dvora krále je věnováno mnoho prostoru.

➤ Naprosto ojedinělé je ospravedlnění královského rozkazu k vraždě. Do této doby by se nikdy žádný vládce neopovážil legalizovat příkaz k vraždě a následně příbuzným odeprít soudní stíhání. Rothari tímto institutem svým Langobardům zavedl nový ideál vládce:

Ed. Rothari, cap. 1: *„Kdo se kvůli usmrcení někoho spojil s králem nebo na příkaz krále usmrtí muže, je plně bez viny. On ani jeho dědicové se nemusí obávat žaloby nebo pomsty od usmrceného ani od jeho dědiců. Neboť královo srdce je podle naší víry v Hospodinových rukou, není myslitelné, aby někdo mohl prokázat nevinu toho muže, jehož smrt král nařídil.“*

➤ Svůj vzor nehledal v Římě, ale v Byzanci a v Jeruzalémě u krále Šalamouna → Slovo je nyní využito proti starému právu → proti tradici:

„Královo srdce je v Hospodinových rukou jako vodní toky; nakloní je, kam se mi zlíbí.“

- Král Šalamoun udělal z umělých zavražďovacích zařízení vzor nevyzpytatelnosti královského jednání. Moudře, ale nevyzpytatelně jedná Bůh v osobě krále a jeho prostřednictvím.
- Srdce langobardského krále a jeho rozhodnutí byla jen v rukou božích a nebyla podřízena kontrole Langobardů.
- Král je zodpovědný pouze samotnému Bohu. Boží vůlí bylo ospravedlněno i to, když přikázal někoho usmrtit.
- Tato vládní filosofie byla převzata od ariánských kněží (Rothari byl arián). Ariánští kněží v Byzanci používali citátů ze Šalamouna k chvále panovníka, který byl veleben jako všemocný.

Doplňky Rothartiho ediktu

➤ Jednotlivé doplňky

- r. 668 král Grimoald
- r. 713 – 734 král Liutprand
- r. 746 král Ratchis (8 kapitol)
- r. 755 král Aistluf (13 kapitol)

➤ král Liutprand → vydává doplňky, které jsou nejvíce ovlivněny katolicismem. I on se odvolává na královo srdce:

„Zákony, které nechá křesťanský kníže sestavit a s moudrostí vyzkoušet, mu nevložil do mysli vlastní rozum, spíše mu je vnukla boží vůle a ta mu dovolí, aby je s obezřetností uvážil a jako požehnané dílo dokončil, protože královo srdce je v rukou božích...“

- V mezidobí se Langobardi odklonili od ariánství k Římu. Z každého zákonodárného aktu krále Liutpranda jsou vložena slova z Bible a již nemá prostor král Šalamoun.
- Liutprandovi zákony upustily stručnou dikci Rothariho a jsou formulovány rozvláčně a mnohomluvně → tak jak bylo v dokumentech, které sepisovala církev, v 8. stol. zvykem.
- Liutprand se nyní tituluje jako „nejvznešenější král křesťanskokatolického lidu Langobardů“ jeho královská hodnota mu byla „propůjčena Bohem“
- Vliv církve:
 - pro církev jsou zajištěny zbožné dary
 - právo azylu
 - ochrana kostelů
 - přesun germánského manželského práva do pravomoci církve
 - zákaz věštění a zákaz navštěvovat věštky
 - jeptišky po složení řeholního slibu nesmí opustit klášter
- Právo Langobardů doznává silní christianizace, ale také romanizace:
 - Soudní řízení opouští germánskou těžkopádnost a začíná se aplikovat „*per legem aut per arbitrium*“ → podle zákona a uvážení soudce
 - Cap. 127: *„Neboť protože se manželsky spojila s Římanem a on nad ní získal pravomoc hlavy rodiny, stala se Římankou a synové, narození z tohoto manželství, jsou podle otcovského práva Římany ...“*
 - Cap. 136: *„Dále Nám byla podána zpráva, že někdo měl studnu s vidlicí z fošny a vahadlem, jak je zvykem, na čerpání vody. Potom přišel někdo jiný a postavil se pod vahadlo. A když přišel onen muž, aby čerpal ze studně vodu, a neopatrně spustil vahadlo, udeřilo toho, kdo pod ním stál a on přišel o život. Když byla nyní vznesena žaloba kvůli zabití ..., zdálo se Nám být spravedlivým toto: muž, který tu zemřel, nebyl přece žádné zvíře. Měl svůj rozum ... Musel tedy sám vidět, na jaké místo se postavil a jaké závaží má nad sebou. Proto jsou mu připsány dvě třetiny pokuty. Třetinu ale musí zaplatit ten, kdo neopatrně čerpal vodu. Neboť kdybychom mu uznali náhradu škody v plné výši, příště by nikomu nedovolil, aby si bral vodu z jeho studně. A protože*

přece ne všichni lidé mohou mít studnu, dostanou se ostatní, nemajetní, žíznivý a také pocestní, do obtíží. “

Osudy práva Langobardů

- Od 7. století se rozvíjí jednak zákonodárství, ale zároveň s ním i jurisprudence.
 - V Pávii se otevírá právní škola, která působí až do 11. stol.
 - Právě zde, se studuje Justiniánova kodifikace a zde je nalezen jediný exemplář na „Západě“.
 - Langobardské právo, vulgární právo římské, justiniánské právo a křesťanská právní příměs to vše vytvořilo úžasný právní systém a řád, který byl základem italského práva a položil základní kámen k vědeckému studiu římského práva a recepci římského práva.
 - Do novověku přetrvalo tzv. „Langobardské lenní právo“.
 - Po připojení langobardské říše ke státu Franckému, neztratily langobardské právní sbírky svou platnost a i nadále se aplikovaly.
-

Edictus Rothari.

Cap. 224.

1. Si quis servum suum proprium aut ancillam suam liberos dimittere voluerit, sit licentia qualiter ei placuerit. Nam qui fulcfree et a se extraneum, id est amund, facere voluerit, sic debet facere. Tradat eum prius in manu alteri hominis liberi et per gairthinx ipsum confirmat; et ille secundus tradat in tertium in eodem modo, et tertius tradat in quartum. Et ipse quartus ducat eum in quodrubium, et thingit in gaida et gisil, et sic dicat: „de quattuor vias ubi volueris ambulare, liberam habeas potestatem“. Si sic factum fuerit, tunc erit amund, et ei manet certa libertas: postea nullam repetitionem patronus adversus ipsum aut filius eius habeat potestatem requirendi. Et si sine heredes legitimus ipse, qui amund factus est, mortus fuerit, curtis regia

Kap. 224.

1. Kdo by chtěl propustiti na svobodu svého vlastního otroka nebo otrokyni, může tak učiniti, jak se mu zlíbí. Ale ten, kdo by chtěl (jej) učiniti úplně svobodným a na sobě nezávislým, to jest samostatným (amund), musí to provésti takto: Ať jej nejprve předá do rukou druhého svobodného člověka a slavnostním jednáním (převod) potvrdí. A onen druhý ať jej předá stejným způsobem třetímu a třetí ať jej předá čtvrtému. A sám čtvrtý ať jej dovede na rozcestí a propustí jej slavnostně za přítomnosti spolupřísežníků a svědků a toto ať řekne: „Máš úplnou volnost kráčet po těchto čtyřech cestách kamkoli bys chtěl“. Jestliže se tak stalo, tu bude (otrok) samostatný a bude mu zabezpečena svoboda: potom již nemá patron nebo jeho syn moc povolati

illi succidat, nam non patronus aut heredes patroni.

2. Similiter et qui in pangs, id est in votum regis dimittitur, ipsa lege vivat, sicut et qui amund factus est.

3. Item qui fulcree fecerit, et quattuor vias ei non dederit, et amund a se, id est extraneum, non fecerit, talem legem patronus cum ipso vivat, tamquam si cum fratre aut cum alio parente suo libero langobardo: id est si filius aut filias legitimas, qui fulcree factus est, non demiserit, patronus succidat, sicut super scriptum est.

4. Item qui alidum facere voluerit, non illi dicit quattuor vias. Haec sunt quattuor genera manumissionum. Tamen necesse est propter futuri temporis memoriam, ut qualiter liberum aut liberam thingaverit, ipsa manumissio in cartola libertatis commemoretur. Et si cartola non fecerit, tamen libertas ei permaneat.

Langobardská formule k tomuto titulu:

„Petre, te appellat Martinus, quod tu es suus servus et malo ordine subtrahis te de suo servitio. Liber sum: tu dedisti me in manum Dominici, et D. dedit me in manum Pauli, et P. in manum Alberti, et A. in manum Viti, et V. dimisit me liberum in quadrivium. Et hoc probet per scriptum aut per homines. Si dixerit: tu dedisti me in manum regis et rex dimisit me liberum, aut: fecisti me fulcree aut alidum, aut probet aut fiat servus.“

Liutprandi leges.

Cap. VII. (anni quinti, 717).

Si quis langobardus morgingab coniugi suae dare voluerit, quando eam sibi in coniugio sociaverit, ita discernimus, ut alia die ante parentes et amicos suos ostendat per scriptum a testibus roboratum et dicat: „quia ecce quod coniugi meae morgingab dedi“, ut in futuro pro hac causa periurio non percurrat. Ipsum autem morgingab nolumus ut amplius sit, nisi quarta pars de eius substantia, qui ipsum morgingab fecit. Si quidem minus voluerit dare de rebus suis, quam ipsa quarta portio sit, habeat in omnibus licentiam dandi quantum voluerit; nam super ipsam quartam portionem dare nullatenus possit.

jej nazpět (do otroctví). A jestli by ten, který se stal samostatným, zemřel bez zákonných dědiců, stane se dědicem jeho majetku královský dvůr, ne ale patron, či dědicové patrona.

2. Stejně i ten, který je propuštěn vržením peníze, to jest z vůle královny, ať žije vlastním právem, tak jako ten, kdo se stal samostatným.

3. Kdo by ale propustil (otroka) na svobodu a neukázal mu čtyři cesty a neudělal jej samostatným, t. j. na sobě nezávislým, ať žije s ním (propuštěným) patron v takovém poměru, v jakém žije s bratrem nebo s jiným svobodným příbuzným Langobardem; to znamená: jestliže ten, který byl propuštěn, nezanechal po sobě legitimní syny nebo dcery, nastupuje patron jako dědic, jak je dále uvedeno (cap. 225).

4. Kdo by chtěl dáti otrokovi jenom omezenou svobodu, ať mu neukazuje čtyři cesty. To jsou čtyři druhy propuštění na svobodu. Pro paměť doby budoucí je však třeba, ať by prohlásil svobodným nebo svobodnou (pán své otroky) jakýmkoliv způsobem zapsati akt propuštění na propouštěcí listinu (cartola libertatis). — Ale když by listinu nenapsal, má přesto zůstati (propuštěný) svoboden.

„Petře, žaluje tě Martin, že jsi jeho otrok a že jsi se bezprávně vzdálil z jeho služeb. Jsem svoboden; předal jsi mne do rukou Dominika a Dominik mne předal do rukou Pavla a Pavel do rukou Alberta a Albert do rukou Víta a Vít mne propustil na rozcestí na svobodu. A to ať prokáže listinou nebo svědky. Jestliže by řekl: předal jsi mne do rukou krále a král mne propustil na svobodu, nebo: učinil jsi mne svobodným nebo aldionem (polosvobodným) ať to prokáže anebo se stane otrokem.“

Kap. VII. (pátého roku vlády, r. 717).

Jestliže by některý Langobard chtěl dáti své ženě jitřní dar, když ji přijímá za manželku, stanovíme, aby druhého dne před svými příbuznými a přáteli ukázal listinu, svědky potvrzenou a řekl: „Hle, co jsem dal své ženě jako jitřní dar“, aby z toho nevznikl později spor. Přejeme si také, aby jitřní dar nebyl větší než $\frac{1}{4}$ majetku toho, kdo jitřní dar zřídil. Chtěl by dát ze svého majetku méně než kolik obnáší $\frac{1}{4}$, je mu dovoleno dáti, kolik by chtěl, ale více jak $\frac{1}{4}$ darovati v žádném případě nemůže.

LXXV Siquis alij polico pedes
 exusserit in p[ro]p[ri]o solo se acce
LXXVI Sise aundum dicit ope
 d[omi]no exusserit in p[ro]p[ri]o solo sex
LXXVII Siquis tertium dicit tu ex
 cussit in p[ro]p[ri]o solo tres
LXXVIII Siquis quartum dicit tu ex
 cussit in p[ro]p[ri]o solo duo
LXXIX Siquis quintum dicit tu ex
 cussit in p[ro]p[ri]o solo duo
LXXX **M**omnis ista pla
 cas a p[ro]p[ri]o assu
 perit us scriptas que
 inter hominis liberos e
 uenit in r[ati]o[n]e omni re con
 posuit ne posuerit us qua
 am in quibus n[on] tu in p[ro]p[ri]o aqua
 est in in i[n]c[ri]pta post accepta ista
 compositione post p[ro]p[ri]a ture et
 amplius non requiritur nec d[omi]n[u]s

Ms. Gen. Leges IV tab. I

LXXVII **E**THALDIUS
 et verius in ministeria
 Les de llosu in omni ministeria
 quidoc in d[omi]no in n[on] p[ro]p[ri]o uenit
LXXVIII Siquis haldu malum d[omi]n[u]m
 gerit in ministeria eo p[ro]p[ri]o
 gerit in ministeria d[omi]n[u]m labor ap[er]t[ur]i
 eunt p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a d[omi]n[u]m solo
 unum si d[omi]n[u]s p[ro]p[ri]o d[omi]n[u]m solo
 duo si tres p[ro]p[ri]o d[omi]n[u]m solo
 tres si quatuor p[ro]p[ri]o d[omi]n[u]m solo
 quatuor si uenit in p[ro]p[ri]o dura
 uenit in ministeria
LXXVIII Siquis haldu malum d[omi]n[u]m
 gerit in ministeria eo p[ro]p[ri]o
 placita
 d[omi]n[u]m
 ture p[ro]p[ri]o
 ministeria
 uenit in p[ro]p[ri]o
 in ministeria p[ro]p[ri]o
 in ministeria p[ro]p[ri]o

Reproduction de Ms. Sarraceni, 100

2. Codex Vindobonensis, a. u. in indice capitulorum

LXXIII Siquis forore accepto batte
 derit homine liberu aut mou

L Siquis Langobardus uxore

LXXIII Siquis forore accepto bat
 terit homine liberu aut malie

INCIP LIBERH VIVSEBICTI

Siquis forore accepto bat
 terit homine liberu aut malie
 p[ro]p[ri]o

Vituli homo sepla ei re cenzena p[ro]p[ri]o
 ad marte neq[ue] ad lib[er]tate sua aut restre
 donat ad manes p[ro]p[ri]o iudicet a ca om[n]i

Hoc p[ro]p[ri]o in u[er]ba de c[on]tra u[er]ba in no[n]is
 in leg[is] in u[er]ba in u[er]ba in u[er]ba in u[er]ba
 si p[ro]p[ri]o el de bi tu d[omi]n[u]m forore habead p[ro]p[ri]o
 unac[on]tra not[is] c[on]tra p[ro]p[ri]o forore u[er]ba in u[er]ba
 h[ab]et in d[omi]n[u]m d[omi]n[u]m quon[iam] in u[er]ba in u[er]ba in u[er]ba

est in u[er]ba in u[er]ba in u[er]ba in u[er]ba in u[er]ba in u[er]ba

sig[no] subli = sig[no] subli. sig[no] subli = sig[no] subli. sig[no] subli = sig[no] subli.

sig[no] subli = sig[no] subli. sig[no] subli = sig[no] subli.